

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΒ' ἢ ΙΓ' ;

ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἢ ἐν Ῥώμῃ ἐκδιδόμενη « Ἐφημερίς τῆς Ἰταλίας » (Giornale d' Italia) ἐδημοσίευσεν τῇ 11)24 Μαρτίου τὸ ἐξῆς ἀνυπόγραφον ἀρθρίδιον·

« Ἄν, ὡς λέγεται, ὁ νέος ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος χάριν τῶν γνωστῶν λόγων οὓς ἀποδέχονται οἱ ὀπαδοὶ τῆς πανελληνίου ιδέας θελήσῃ νὰ συνεχίσῃ τὴν σειρὰν τῶν Κωνσταντίνων τῆς ἀνατολικῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, πρέπει νὰ λάβῃ τὸν ἀριθμὸν δεκάτου τρίτου.

« Πράγματι οἱ Κωνσταντῖνοι ὑπῆρξαν οἱ ἐξῆς·

« Κωνσταντῖνος Α' ὁ ἐπιλεγόμενος Μέγας, ὅστις, ἐγκαταλιπὼν τὴν Ῥώμην, ἐξέλεξεν ὡς νέαν πρωτεύουσαν τὸ Βυζάντιον (330—337).

« Κωνσταντῖνος Β' (337—340).

« Κωνσταντῖνος Γ' (641).

« Κωνσταντῖνος Δ' Πωγωνᾶτος (668—685).

« Κωνσταντῖνος Ε' Κοπρώνυμος (741—745).

« Κωνσταντῖνος Στ' (780—797).

« Κωνσταντῖνος Ζ' Πορφυρογέννητος (911—959).

« Κωνσταντῖνος Η' (1025—1028).

« Κωνσταντῖνος Θ' Μονομάχος (1042—1054).

« Κωνσταντῖνος Ι' Δούκας (1059—1067).

« Κωνσταντῖνος ΙΑ' Δούκας (1067—1068).

« Κωνσταντῖνος ΙΒ' Παλαιολόγος (1448—1453).

« Κατὰ τινὰς ὑπῆρξε καὶ ἕτερος Κωνσταντῖνος, βασιλεύσας μετὰ τοῦ πατρὸς Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Στεφάνου (928-945).

« Κατ' ἄλλους δ' οἱ Κωνσταντῖνοι ὑπῆρξαν ἑνδεκά. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Βυζαντινὸν ἱστορικὸν Δούκαν δὲν πρέπει νὰ συγκαταριθμηθῇ εἰς τοὺς βασιλεύσαντας ὁ τελευταῖος, ὁ Κωνσταντῖνος Δραγάσης, ὅστις δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ φέρῃ τὴν προσωνυμίαν αὐτοκράτορος, ἀλλ' ἀπλοῦ δεσπότη. Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ κατὰ τὸν Δούκαν εἶνε ὁ Ἰωάννης Η' ».

Τὸ ἱκανὰς ἀνακριθείας περιλαμβάνον ἄρθρον τοῦτο ἐπην-
ωρθώσαμεν δημοσιεύσαντες ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 14)27 Μαρτίου
τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος ἐνυπογράφως τὰ ἐξῆς, συμπληρούμενα
ἐνταῦθα διὰ τινῶν ὀλίγων προσθηκῶν·

«Κύριε Διευθυντά,

«Ἐπιτραπήτω μοι νὰ ἐπανορθώσω ἀνακριθείας τινὰς καὶ
νὰ συμπληρώσω τὸ ἀρθροῖδιόν σας τὸ ἐπιγραφόμενον «Κωνσταν-
τίνος ΙΒ' ἢ ΙΓ'» καὶ δημοσιευθὲν ἐν τῷ ὑμετέρῳ φύλλῳ τῆς
·11)24 Μαρτίου.

«Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου τῶν
φερόντων τὸ ὄνομα Κωνσταντίνος, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ μνη-
μονευθέντι ἄρθρῳ, σημειοῦνται δώδεκα Κωνσταντῖνοι, ἀρχόμε-
νοι ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου. Τελευταῖος τούτων εἶνε ὁ
Κωνσταντίνος Παλαιολόγος (1448—1453). Ἄλλ' εἰς τὸν ἀρι-
θμὸν τοῦτον φθάνετε ἕνεκεν ἀνεπιστάσις, ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντί-
νος Γ' Δούκας ἀναγράφεται ἐν τῷ ὑμετέρῳ σημειώματι δις, τὴν
μὲν πρώτην φοράν ὡς βασιλεύσας μεταξὺ τοῦ 1059 καὶ τοῦ
1067, τὴν δὲ δευτέραν καὶ πάλιν μεταξὺ τοῦ 1067 καὶ τοῦ
1068, ἐν ἡμέραις τουτέστι καθ' ἃς ἤρχεν ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ῥωμα-
νὸς Δ'.

«Διαγραφομένου λοιπὸν τούτου τοῦ λάθους, μένουσι μόνον
ἔνδεκα αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ὀνομαζόμενοι Κωνσταν-
τῖνοι.

«Καὶ τοῦτο δὲ δὲν εἶνε ἀκριβὲς, τὸ ὅτι ὁ Βυζαντίνος ἱστο-
ρικὸς Δούκας δὲν συμπεριλαμβάνει εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τὸν
Παλαιολόγον, ὅτι ὁ Κωνσταντίνος Δραγάσης κατ' αὐτὸν δὲν δι-
καιοῦται νὰ ὀνομασθῇ αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ μόνον δεσπότης καὶ
ὅτι κατὰ τὸν Δούκαν τελευταῖος αὐτοκράτωρ εἶνε ὁ Ἰωάννης Η'.

«Τὸ ἔ' ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ὁ Δούκας δὲν ποιεῖται μνεῖαν ὡς τε-
λευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Ἰωάννου Η', οὐδ' ἀποκλείει τὸν
Κωνσταντίνον. Μόνον δ' ἀντιπαραβάλλει τὰς προσωνυμίας τῶν
δύο ἀδελφῶν, ἀποκαλῶν τὸν μὲν Ἰωάννην βασιλέα, τὸν δὲ Κων-

σταντῖνον δεσπότην ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς πρώτης μναίας τοῦ Κωνσταντῖνου ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ ἐκ Μυστρᾶ.¹ Ἀλλὰ τὴν προσωνομίαν δεσπότης εἶχεν ὁ Κωνσταντῖνος μόνον ὅτε ἦρχεν ἐν Πελοποννήσῳ. Ὡς διάδοχος δὲ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτο βασιλεὺς, ἦτο αὐτοκράτωρ, καθ' ἃ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ. Ἡ μόνη δὲ διαφορὰ εἶνε, ὅτι ἐν μέσσοις ἐσχάτων περιπετειῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν κινδύνων, ὑφ' ὧν περιεβάλλετο ὁ Κωνσταντῖνος, δὲν ἐτελέσθη ἐπισήμως ἢ στέφεις τοῦ νέου βασιλέως, τοῦλάχιστον κατὰ τὸν Δούκαν.²

«Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Δούκας προσθέτει τάδε· οὐπω γὰρ ἦν στεφθεὶς, ἀλλὰ στεφθῆναι ἐμελλε διὰ τὸ προορηθὲν, πλὴν βασιλεῖα ἐκάλουν Ῥωμαίων.

«Κατὰ ταῦτα ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος Δραγάσης εἶνε πράγματι Κωνσταντῖνος ΙΑ΄. Ἀλλὰ δὲν ὑπολογίζουσιν ἅπαντες κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. Ἄλλοι ιστορικοὶ καὶ τινες νομισματολόγοι προσθέτουσι καὶ ἄλλους Κωνσταντῖνους ἐξ ἐκείνων οἵτινες δὲν ἐβασίλευσαν καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλ' ὑπῆρξαν ἀπλῶς συμβασιλεῖς, ὧν τὸ ὄνομα καὶ ἡ εἰκὼν εὕρισκονται ἐπὶ νομισμάτων βυζαντιακῶν.

«Κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὁ ἀριθμὸς τῶν Κωνσταντῖνων δύνανται ναῦξηθῆναι μέχρι ΙΔ΄ εἰ μὴ καὶ μέχρι ΙΕ΄». Θὰ ἦτο δὲ μακρὸν νὰ παραριθμῶσω αὐτοὺς ἅπαντας ἐνταῦθα. Ἀρκεῖ νὰ παρα-

¹ Ἐκδ. Βόννης σ. 233, 18.

² Ἐκδ. Βόννης σ. 234, 17. Ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος δὲν ἐστεφῆν, ἀποδέχεται καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δάσκαρις (Ἀνεκδότος σύντομος ἱστοριῶν τῶν τῶν πρώτων ἐκδιδομένων ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 72 Μαδριταίου κώδικος ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου. Ἐν Ἀθήναις 1910 σ. 80), λέγων τάδε· Μετὰ τὸν Ἰωάννην ἐκλήθη ὁ Κωνσταντῖνος, δεσπότης ὧν ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ ἄρχων τῆς ἡμισίας Πελοποννήσου καὶ οὐκ ἐστεφῆν.

³ Ὅπως δὲκατον πέμπτον λέγει τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον ὁ *Cronicae Vitae et gesta pontificum Romanorum*. Ἐν Ῥώμῃ, 1467 Τόμ. Β' σ. 1^o14.

πέμφω εἰς τὸ πληρέστατον τῶν περὶ τῶν βυζαντιακῶν νομισμάτων βιβλίον, τὸ τοῦ Warwick Wroth¹. Ὡς δὲ δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ προσθέσωμεν ἄλλους Κωνσταντίνους εἰς τοὺς κοινῶς ἀναγραφομένους ἑνδεκα, οὕτω δὲν εἶνε ἀνάγκη οὐδ' εἶνε πρακτικὸν νὰ φαιρέσωμεν ἐκ τῆς ἀναγραφῆς ταύτης ἓνα ἢ δύο τῶν Κωνσταντίνων ἐκείνων τῶν εχόντων καὶ ἄλλο ὄνομα, οἷοι ὁ Τιθέριος (578—583), ὁ Ἡράκλειος Β' (641) ἢ ὁ Κώνστας Β' (642—668), ἐν ἣ περιπτώσει οἱ Κωνσταντῖνοι περιορίζονται μόνον εἰς ἑννέα. Τοῦτο πράττουσιν ὀλίγοι μόνον ἱστορικοὶ, ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν δικαίως ἀμφισβητεῖται.

«Ἄρα ἀκριβὲς εἶνε νὰ διδῆται εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον ὁ ἀριθμὸς ΙΑ' καὶ εἰς τὸν σημερινὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος ὁ ἀριθμὸς ΙΒ'.

«Δὲν γινώσκω ἂν ὁ νέος Κωνσταντῖνος θὰ προσλάβῃ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον· προσλαμβάνων αὐτὸν ἤθελεν ἀνταποκριθῆ εἰς τὸν πόθον πάντων ἐκείνων, ὅσοι θέλουσι νὰ ἔχωσιν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὴν συνέχειαν τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων. Ἄλλως δὲ τὸ ζήτημα εἶνε μόνον ἐθνικὸν καὶ οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν. Καὶ διὰ τοῦτο δύναται νὰ γείνη ἐπίσης φυσικῶς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς δυσκολίας καὶ ἕν τρόπον ὁ βασιλεὺς Γεώργιος εἶχεν εὐδοκήσει νὰ ἐπονομασθῆ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ οὐχὶ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀπεκαλεῖτο ὁ βασιλεὺς Ὀθων· ἡ δὲ προσωνυμία αὕτη, ἣτις ἦτο οἷον εἰ πρόγραμμα βασιλικὸν, ὑπῆρξεν εὐδαίμωνος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ».

¹ Catalogue of the imperial byzantine coins in the British Museum. Ἐν Λονδίῳ 1908. Πρὸςθες τὴν πραγματείαν τοῦ **Κ. Παπαρηγοπούλου** Sur quelques monnaies byzantines du IX siècle ἐν τῷ Bulletin de correspondance hellénique. Τόμ. Β', 1878, σ. 622 κ. ἑ. Πρὸς τοῦ αὐτοῦ «Ὁ ἄγνωστος Κωνσταντῖνος» ἐν τῷ Παρνασσῷ Τόμ. Γ', 1879, σ. 85 κ. ἑ.